

ISSN 2518-7813

НАУКОВИЙ ВІСНИК

МИКОЛАЇВСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
імені В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

ЗБІРНИК
НАУКОВИХ ПРАЦЬ

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

№ 3 (58)
вересень 2017

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

НАУКОВИЙ ВІСНИК

МИКОЛАЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
імені В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Засновано 1999 р.

№ 3 (58)

вересень 2017

Внесено до Переліку фахових видань України

(наказ МОН України від 29.12.2014 р. № 1528)

Миколаїв
МНУ імені В. О. Сухомлинського
2017

УДК 37
ББК 74
Н 34

Рекомендовано до друку рішенням наукової ради
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського
(протокол № 9 від 29 серпня 2017 р.)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Валерій БУДАК академік НАПН України, доктор технічних наук, професор, голова редакційної колегії;
Тетяна СТЕПАНОВА доктор педагогічних наук, професор, головний редактор;
Ірина КАРДАШ кандидат педагогічних наук, доцент, відповідальний секретар.

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

ВАЛЕРІЙ БИКОВ доктор технічних наук, професор, дійсний член НАПН України, директор Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України;
Володимир ГЛАДИШЕВ доктор педагогічних наук, професор Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського;
Микола ЄВТУХ доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, академік-секретар Відділення вищої освіти НАПН України;
Василь КРЕМЕНЬ Президент НАПН України, академік НАН України, дійсний член НАПН України, Президент Товариства «Знання» України;
Володимир ЛУГОВИЙ дійсний член НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, перший віце-президент НАПН України;
Олександр ЛЯШЕНКО дійсний член НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, академік-секретар Відділення загальної середньої освіти НАПН України;
Нелля НИЧКАЛО доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, академік-секретар Відділення педагогіки та психології професійної освіти НАПН України;
Олександра САВЧЕНКО головний науковий співробітник Інституту педагогіки НАПН України, радник президента НАПН України, дійсний член НАПН України;
Анатолій СИТЧЕНКО доктор педагогічних наук, професор Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського;
Ольга СУХОМЛИНСЬКА дійсний член Національної академії педагогічних наук України, доктор педагогічних наук, професор;
Олена ТРИФОНОВА доктор педагогічних наук, професор Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського;
Мухіддін ХАЙРУДДІНОВ доктор педагогічних наук, професор Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Елла КАРПОВА доктор педагогічних наук, професор (Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»);
Надія ЛУЦАН доктор педагогічних наук, професор (Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника).

Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки :
Н 34 зб. наук. пр. / за ред. проф. Тетяни Степанової. — № 3 (58), вересень 2017. — Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2017. — 434 с.

ISSN 2518-7813

У збірнику наукових праць розміщено статті з актуальних проблем педагогічної науки. Зокрема, розглянуто питання теорії та методики навчання дисциплін освітніх галузей. Автори особливу увагу звертають на процес виховання та навчання, інноваційні технології в освіті, особливості формування компетентності, проблеми фахової підготовки фахівця тощо.

Видання адресовано науковцям, педагогам, учителям-методистам, студентам педагогічних спеціальностей.

УДК 37
ББК 74

ЗМІСТ

ТЕТЯНА АНДРЮЩЕНКО	Підвищення якості професійної підготовки майбутніх вихователів ДНЗ з питань збереження здоров'я дітей	11
АНАТОЛІЙ БАХТІН, ВІТАЛІЙ ЛЕЛЕКА	Групи та рівні мотиваційного прагнення студентської молоді до навчання у вищому навчальному закладі на кафедрі військової підготовки.....	17
МАРІЯ БЕРЕГОВА	Понятійно-термінологічна основа вивчення інклюзивної освіти.....	23
ОЛЕНА БЕЛОВА	Діагностика негативних проявів емоцій за малюнковими методиками у молодших школярів з порушеннями мовлення	28
ОЛЕНА БІДА	Аналіз розв'язання проблеми розвитку здібностей дитини у дошкільному віці в працях вітчизняних учених	33
ІРИНА БРУШНЕВСЬКА	Дослідження стану сформованості лексики у дітей п'ятого року життя із загальним недорозвитком мовлення.....	39
ТЕТЯНА БУБЛЕЙ	Контроль і оцінювання навчальних досягнень учнів 5-9 класів, які мають відхилення у стані здоров'я.....	45
ІГОР БУЦИК	Методична система формування дослідницької компетентності у професійній підготовці інженерів аграрного профілю	50
НАТАЛІЯ БХІНДЕР	Специфіка охорони кордонів в Республіці Індія й особливості підготовки фахівців прикордонних відомств	55
ОКСАНА ВОРОБЙОВА	Управління освітою в контексті забезпечення якості освіти: теоретичні підходи	62
ЛЮБОВ ВІШНІКІНА	Методика контролю рівня сформованості предметної географічної компетентності учнів	66
ЮЛІЯ ГАЛЕЦЬКА	Корекційна спрямованість роботи з розвитку мовлення дітей з розумовою відсталістю.....	73
ІРИНА ГАЛУЩАК	Використання інноваційних технологій в процесі підготовки майбутнього економіста.....	78
ВІКТОРІЯ ГАЛУЩЕНКО	Застосування інтерактивних технологій у корекційно-виховній роботі з дітьми дошкільного віку з порушеннями мовлення.....	83
ЛЕОНІД GERГАНОВ, ІЛЛЯ СТАРИКОВ	Реформування системи професійної підготовки працівників на виробництві за умовами впровадження високотехнологічного обладнання та підвищення вимог до професійної компетентності робітничих кадрів морського флоту.....	89
АННА ДОБРОВОЛЬСЬКА	Вища медична і фармацевтична освіта: компетентнісний підхід і його освітні конструкти	95

ТЕТЯНА ДУДКА	Феноменологічні витоки духовного потенціалу просвітництва за часів київської русі (IX – XII ст.).....	116
ТЕТЯНА ЖАРОВЦЕВА, КАРАЗОГЛЮ (ГЕДІЛ) ФАТЬМА	Педагогічна культура батьків: історико-теоретичний аспект	120
ТЕТЯНА ЖАРОВЦЕВА, БАТЗАЯА ТЕРБИШ	Сучасні проблеми підвищення кваліфікації педагогічних кадрів у Монголії	125
ГАННА ЖОЗЕ ДА КОСТА	Теоретичні засади навчальної проектної діяльності учнів основної школи.....	129
ГАО ЖОЦЗЮНЬ	Змістова сутність здатності до самоконтролю майбутніх учителів музики	135
ЛІ ЖУЙЦІН	Музично-естетичний смак підлітків у процесі співацького навчання як результат мистецького оцінювання	140
ЛАРИСА ЖУРАВЛЬОВА	Теоретико-методологічні інтенції розвитку мовлення молодших школярів	144
МИХАЙЛО ЗАХАРЕВИЧ	Формування професійних компетентностей майбутнього актора у контексті основних принципів театру.....	151
ТЕТЯНА ЗУЗЯК	Розвиток післядипломної педагогічної освіти на поділлі на початку ХХ ст.	156
МАРИНА ІКОННІКОВА	Сутнісні характеристики якості вищої філологічної освіти в американських освітніх реаліях	163
ІРИНА КАРДАШ, ЄВГЕНІЯ ДАРМОСТУК	Сучасні підходи для формування творчої особистості дитини старшого дошкільного віку в умовах ДНЗ.....	170
ВАСИЛЬ КАРИЧКОВСЬКИЙ	Роль та місце інформаційних технологій у навчально-виховному процесі вищої школи.....	177
ВІКТОРІЯ КИСЛИЧЕНКО, ВІКТОРІЯ БАКЛАН	Діагностика мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку з розладами аутистичного спектру.....	182
ВІКТОРІЯ КИСЛИЧЕНКО, АНАСТАСІЯ КОПИЛОВА	Обстеження сформованості граматичних категорій у дітей старшого дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення в умовах побутового білінгвізму.....	187
ПЕТРО КОВАЛЬ	Арт-терапія – важливий засіб реабілітації.....	193
КАТЕРИНА КОВАЛЬОВА	Мотивація, як педагогічна умова комунікативної компетентності майбутніх інженерів-аграрників	198
ОКСАНА КОНСТАНТИНІВ	Особливості вивчення готовності батьків до співпраці з логопедом.....	203
ВІКТОРІЯ КОРНЕЩУК, ЮЛІЯ КОЛОДІЙЧУК	Порівняльний аналіз практичної підготовки майбутніх соціальних працівників в Україні та за кордоном.....	208
ВІКТОР КОРОЛЕНКО, ВОЛОДИМИР ШЕНКЕВИЧ	Теоретичні аспекти морального становлення у школі.....	213
ТАРАС КОТЧЕНКО	Вплив лінгвокраєзнавчої та етнокультурної інформації на формування двомовної особистості.....	217
СВІТЛАНА КРИВОРУЧЕНКО	Виховання учнів на уроках української мови та літератури засобами літературного краєзнавства.....	224
OLEKSANDR KUCHAI	Implementation new pedagogical technologies in training pedagogue of modern school in Poland and Ukraine.....	231

TETIANA KUCHAI, IRENEUSZ PYRZYK	Features of the education system in Japan and Ukraine	236
ОЛЕКСІЙ ЛИСТОПАД, ВІКТОРІЯ НЕСТЕРЕНКО	Особливості організації науково-дослідної роботи майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів	243
ЛЮДМИЛА ЛІСОВА	Особливості корекції навчальної діяльності молодших школярів з тяжкими порушеннями мовлення	249
МАРИНА ЛІТВІНОВА, ОЛЕКСАНДР ЛІТВІНОВ	Розвиток інтелектуальних здібностей учнів в школах множинного інтелекту в США	255
ЮЛІЯ НЕНЬКО	Система підготовки професорсько-викладацького складу ВНЗ ДСНС України до професійно орієнтованого комунікативного навчання майбутніх офіцерів служби цивільного захисту	263
ВІКТОРІЯ НЕСТЕРЕНКО, РУСЛАН БЕДРАНЬ	Методика діагностики рівнів вихованості культури здоров'я дітей дошкільного віку в різновікових групах	268
ЧЖАН НЯНЬХУА	Структура художньо-інформаційної компетентності студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів	274
СВІТЛАНА ОМЕЛЬЧЕНКО, ОЛЕНА ГАВРИШ	Сучасний стан соціальної роботи в загальноосвітніх закладах України	279
СВІТЛАНА ОМЕЛЬЧЕНКО, ЛІДІЯ НАРІЖНА	Перспективи впровадження досвіду соціального виховання шкіл-інтернатів першої половини ХХ століття в сучасні умови	285
ІРИНА ПАЛЬШКОВА	Дослідження професійно-педагогічної культури вчителя початкових класів	291
ВЛАДИМИР ПЕТРОВ	Организация самостоятельной работы студентов заочной формы обучения: компетентностный подход и информационные технологии	297
АНЖЕЛІКА ПОПОВИЧ	Лінгвоекологічний принцип навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури	304
НАДІЯ РОГАЛЬСЬКА	Особливості світу дитинства в українській народній педагогіці	311
ІННА РОГАЛЬСЬКА-ЯБЛОНСЬКА	Сутність соціалізації особистості у дитинстві у контексті педагогічних ідей В. Сухомлинського	316
НАТАЛІЯ САВІНОВА, КАТЕРИНА БОРДЮЖА	Театралізована логокорекція словника якісних прикметників дітей із ТПМ	322
МАРИНА СВІДЕРСЬКА	Розуміння усного мовлення дітьми молодшого шкільного віку	331
ІРИНА СЕРЕДА	Професійно-педагогічна компетентність викладача ВНЗ	336
СВІТЛАНА СКВОРЦОВА	Врахування вікових особливостей когнітивних процесів молодших школярів у навчанні математики	341
СЕРГІЙ СМІРНОВ	Модель формування конкурентоздатності майбутніх судноводіїв у процесі професійної підготовки	350
ІРИНА СОПІВНИК	Застосування інформаційних технологій в соціально-педагогічній роботі із сільською молоддю	354
РУСЛАН СОПІВНИК	Аксіологічний підхід у вихованні особистості	359
ЮЛІЯ СОРОЧАН	Питання формування семантичної природи морфеми в онтогенезі	364
О. ТКАЧ	Формування номінативного словника у дітей з розладами спектру аутизму	369

ВАЛЕНТИНА ФРИЦЮК	Підготовка майбутніх учителів до професійного саморозвитку в педагогічних ВНЗ	374
ЮЛІЯ ХАЙРУЛЛІНА	Компетентнісний підхід у організації педагогічної практики з дисциплін освітньої галузі «Мистецтво»	379
ГУ ЦЗІН	Педагогічні умови формування вокального слуху майбутніх учителів музичного мистецтва	384
БІ ЦЗІНЧЕН	Основні принципи готовності майбутніх учителів музики до вокально-хорового саморозвитку	388
ШЕНЬ ЦЗІНЬГЕ	Творчо-виконавський етап формування співацьких здібностей підлітків у вокальних гуртках	393
ТАІСІЯ ЦУРКАН	Критерії, показники та діагностичний інструментарій рівня сформованості педагогічної культури батьків	398
ЧЖУ ЧЖЕНЬ	Методичні аспекти формування слухових уявлень майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вокально-хорової підготовки	403
ANTONINA CHUCHUK	Content peculiarities of elementary school teachers' pedagogical education at universities of the USA	409
СВІТЛАНА ЯКИМЕНКО, ОЛЬГА СЕЛЯТЕНКО	Джерельна база дослідження розвитку медичної освіти в Херсонській губернії наприкінці XIX – на початку XX ст.	415
ЛАРИСА ЯРОШЕВСЬКА	Патріотичне виховання майбутніх вчителів музичного мистецтва на заняттях з вокально-хорового виконавства	423
ВАН ЯЮЄЦИ	Формування поліхудожнього світогляду вчителя музики засобами виконавського репертуару	428

УДК 373.21

Надія РОГАЛЬСЬКА

кандидат педагогічних наук,

професор кафедри психології та педагогіки розвитку дитини

Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, м. Умань, Україна

e-mail: inna2710um@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ СВІТУ ДИТИНСТВА В УКРАЇНСЬКІЙ НАРОДНІЙ ПЕДАГОГІЦІ

У статті обґрунтовано особливості світу дитинства з позицій минулого та сьогодення. Автором презентовано вірування та уявлення сільських людей про значущість дошкільного дитинства, самобутність та особливості розвитку дитини в дошкільний його період. Цей досвід передавався від покоління до покоління засобами усної народної творчості і може бути використаний у сучасному педагогічному супроводі дитинства.

Ключові слова: світ дитинства, дитина, вірування, уявлення, етнографи, супровід, виховання, навчання дітей.

У другій половині ХХ проводилися психолого-педагогічні дослідження, присвячені вивченню етапів розвитку української народної педагогіки, її основних закономірностей, принципів, методів, засобів, форм виховання і розвитку української дитини від народження до вісімнадцяти років, що є особливо значущими для наукового пошуку становлення дитинства як проблеми минулого та сьогодення. Ці праці мають важливе методологічне, історико-пізнавальне та прикладне значення для дошкільної педагогіки сьогодення.

Автори робіт (Л. Артемова, А. Богуш, Л. Лисенко, Т. Мацейків, Ю. Руденко, З. Сергійчук, Н. Сивачук, М. Стельмахович, Є. Сявакко) обґрунтовують дитинство як соціально-культурний феномен та особливий значущий віковий період у становленні людської особистості, а також наголошують на необхідності побудови сучасної системи національного виховання на принципах народності та природовідповідності і розвивають його як прилучення дітей до витоків української народної культури.

Метою цієї публікації є визначення тенденцій становлення дитинства, яке знайшло відображення в українській народній педагогіці як основи вірувань та уявлень сільських людей про його значущість, самобутність та особливості розвитку дитини в дошкільний період.

Розвідки досліджень етнографів, які одними з перших почали досліджувати розвиток дитини у різних історичних формаціях, сприяли подоланню уявлень про дитинство як „натуральну стадію”, що володіє деякими універсальними для всіх часів і народів властивостями. Закономірним є те, що на характер та зміст розвитку і становлення періодів дитинства також здійснювали вплив конкретні соціально-економічні та етнокультурні особливості суспільства, в якому зростали діти. На цьому тлі теоретичного обґрунтування особливості становлення світу дитинства зацікавили та привернули до себе увагу і українських діячів. Як наслідок, з'являються наукові збірки, присвячені етнографії дитинства і в Україні. З середини ХІХ століття українські етнографи М. Грушевський, М. Дерлиця, А. Малинка, Н. Заглада, А. Онищук, В. Ястребов, Б. Лепкий, П. Чубинський, М. Максимович, М. Номис, П. Житецький та інші звернули свою увагу на зростання дитини у сільській родині. Серед цих досліджень, присвячених українським дітям, на наш погляд, особливо цінною і багатогранною є книга Марка Грушевського «Дитина в звичаях і віруваннях українського народу», матеріали якої були щиро схвалені З. Кузелею. Марко Грушевський – сільський священник Чигирини, живучи між народом, одержав достовірний опис життя дитини, на яке він, за

образним висловом З. Кузелі, „глянув як на окремішу цілість і зібрав обширний матеріал, що обіймає не лише розвій і зростання дитини від уродження до парубочого віку, але також і всі заходи перед появою дитини на світ...” [3, 8]. На нашу думку, це етнографічне дослідження цінне ще й тим, що це була спроба описати становлення дітей в сім'ї, в суспільстві, їхні стосунки з дорослими членами та дитячими товариствами, суспільну роль і місце дітей в житті родини і сільської громади.

Узагальнюючи народний виховний досвід, можемо ствержувати, що протягом багатьох віків народження дитини вважалося найвищим призначенням сім'ї: „Якби не діти, то жити ні на що”. Згідно із звичаєвим правом, сім'я набувала чинності тільки за умови, якщо в ній були діти. Родина без дітей вважалася неповноцінною, а бездітність – нещастям: „Хата з дітьми – базар, а без них – цвинтар”. „Горе з дітьми, а ще гірше без дітей було б,” – казали в народі. Появу нового члена сім'ї селянин завжди вважав „гараздом”, потішаючи себе, що коли „дасть Бог діти, дасть і на діти”. У народі вважали, що „дитини рідної не купити”, „діти Бог дає”, „затим Діти – то Божа роса, що благодатно зрошує гірке існування селянина” [11, 121].

Виховання дітей повністю покладалося на сім'ю, вважалося, що від взаємин у сім'ї залежало великою мірою, якою виросте дитина. Про дітей судили по батьках: „Які мамка й татко – таке й дитятко”, „Яке коріння – таке й насіння”, „Який кущ – така й калина, яка мати – така й дитина”. Тому і вчити дітей починали змалечку і вважали, що „коли дитину не навчиш у пелюшках – не навчиш і в подушках”. У перші роки життя дитини її догляд і виховання цілком покладалося на матір. Але через її велику зайнятість хатніми справами, роботою в полі, на городі, догляд цей був далеко не достатнім. Народна педагогіка вимагала „розумної” любові до дітей, яка, очевидно, виражалася в тому, що „дитину треба так любити, щоб вона не знала цього”; не схвалювали також поблажливості у ставленні до дітей, про що можна судити з наступного: „дітей не добре так дуже пестити і волю їм давати. Дітей треба тримати в режимі” [4].

У багатьох розвідках знаходимо цікаву інформацію про раннє залучення дітей до праці і її розподіл відповідно до статево-вікових категорій. Дитина, яку мати не навчила вчасно працювати, стане „лобурякою”, „занехаяну” дитину „не нагнеш ні до чого, ні призивчаєш” [3, 56]. Тому „розумні баби і батьки, хоч і годину проведуть з дитиною, щоб її навчити грішка знати і розбирати, що то є у світі” [3, 57].

У процесі виховання дітей за звичаєм і законом сільської громади не тільки батьки, але й інші дорослі мали право застосовувати фізичне покарання. „Дитина без прута не виросте” – казали в народі. І хоча у етнопедагогіці допускалися фізичні покарання, проте вважалося, що бити дитину по голові недопустимо („Не можна бити по голові, розум заб'єш”). Оцінюючи якості свого розуму в народі казали так: „Мене мати по голові не били”. Але загалом биття дитини в народі вважалося крайньою мірою: „не бий дубцем, а карай слівцем”, „учи дітей не страшкою, а ласкою”, „добрі діти доброго слова послухають, а лихі і дрючка не бояться”. Великого значення у вихованні надавали заохоченню, однак похвалу ніколи не „висловлювали вголос, бо це вважалося нескромним” [6]. Натомість дітям привозили з ярмарку солодощі, „купованих іграшок дітям не дарували, бо вважалося не вартим витратити на це гроші,” тому одержання подарунка було великою радістю для малих. Спостерігаючи за становленням дітей, народ помічав значні відмінності між дітьми, які за своїми індивідуальними особливостями були дуже різні. Серед них вирізнялися діти, які „вдома все собі коло чогось, або струже, або само пічку строїть і не терпить, як йому хто помішає в його особистих справах”; є діти – мовчуни, які „щось собі усе на умі тримає і до всього докопується. Такі все других за собою ведуть. Тим то вони подають надію, що з нього буде щось непросте” [3, 51]. Були діти допитливі, кмітливі, які швидко все розуміли. Такі і собі питання задавали і дорослим. „Їх не б'ють, – зазначає Грушевський, бо такі і самі все розуміють, другий раз шкоду не зроблять” [3, 61]. Зустрічалися діти вдумливі, кмітливі, допитливі, які „заглядають у майбутнє, міркують, коли їм буде краще.

Усякі випадки в селі, у сім'ї вони трактують по-своєму. Їх цікавить чи світ великий, чи його можна обійти, чого сонце увечері на землю сідає" [3, 51]. Відповіді на ці питання дитина отримувала від дорослих, а те, що почула від них інтерпретувала по-своєму. Також ще одним джерелом задоволення допитливості було дитяче товариство, до якого дитина приєднувалася, як тільки починала ходити. „Забули й думати про нього. Його так, як і в хаті немає” – казали в сім'ї. Зі старшими дітьми маля „швендяє по вулиці, по городах і там переймає усю їхню науку, весь їх світогляд” [3, 51]. Дорослі були переконані, що дитина має зростати в „гурті”, тому матері самі, взявши подарунка, вели дитину до гурту і гостинці давали всім, щоб „гляділи коло себе первачка”. Дитячий гурт становили хлопчики і дівчатка разом, між ними існувала тісна дружба, ніде більше не було такої рівноправності, як в цьому гурті. Саме таке товариство вчило дитину як треба жити, якою треба бути: „Як дитина зарекомендує себе добрим товаришем, її приймають до гурту, довіряють свої секрети”. Дуже полюбили в гурті жартівників, приймали їх із задоволенням, „бо і самим весело, і жартами відбується, як скотина де зайде, або інші трапляються негаразди” [3, 63].

Серед дітей, яких гурт не визнавав називають „негарних, скаргунів, підлесників, ледачих, полохливих”. Таких дітей називали „шкодіяками”, з них глузували, сміялися, іноді могли побити грудками і навіть батьки ні в чому не могли зарадити у такій ситуації. Були серед дітей „калічки”, з якими діти обходилися як з іншими ровесниками, брали їх з собою всюди, „уважають, щоб не з'їли чого шкідливого, боронять перед напасниками” [3, 65]. Помічали в народі і таких серед дітей, що живуть собі як „одірванці”, немов не мають батька і неньки. „Це натури грубі, але добрі й правдиві, – зазначає М. Грушевський. – Трапляється, що така дитина немов прилипне до когось із дорослих, як повірить йому, то й повірить” [3, 61].

Дитину „у п'ятому році” вже „приставляють до життя” – віддають у найм, виряджають до роботи, „часом плачучи”. Дівчатка в цьому віці виконують всю хатню роботу. Якщо дівчат у сім'ї немає, там хлопці

всю дівчачу роботу виконують, бо „кожне має призвичаюватися до всякої праці” [4, 63]. На п'ятому році життя дитину відводили до школи. Ціла низка мудрих афоризмів та прислів'їв засвідчила прагнення батьків дати дітям освіту: „За одного вченого, дають десять невчених”, „Не кажи – не вмюю, а кажи – навчусь”, „Грамотному легше у житті, його менше обманюють”. На жаль, в більшості шкіл існувало жорстоке ставлення до дітей. Навчанням займалися малотямущі дяки, що суворістю намагалися покрити своє незнання й знущалися безсердечно над своїми учнями. Про це свідчить дитячий фольклор, в якому знаходимо: „Аз – били мене раз; буки – набралися муки”. Загалом, в Україні у 90 роках XIX століття кількість шкіл була явно недостатньою, понад 70% українських дітей шкільного віку не було охоплено навчанням.

Проведений нами аналіз показує, що українське народне дитинознавство дуже широке, багатогранне, побудоване на принципах природовідповідності, народності, гуманізму і індивідуального підходу до дітей. Чільне місце в ньому займають обряди та звичаї виховання дітей раннього віку, що пояснюється глибоким розумінням народом особливостей і значення цього періоду, мудрістю та любов'ю у ставленні до малят.

За визначенням М. Стельмаховича, народне дитинознавство вміщує віками вироблені народом погляди на дитинство у цілому „емпіричні знання про умови й рушійні сили онтогенезу людських якостей на стадії дитинства, закономірності перебігу фізіологічних сенсорних, емоційних, вольових та пізнавальних процесів, особливості формування дитини як особистості” [9, 5]. Широту і багатоплановість української фольклорної спадщини (пісні, думи, легенди, казки, перекази і прислів'я) як створений протягом сторіч зразок народної творчості, що вводить наступні покоління у коло етичних та естетичних уподобань народу, представлено у посібниках науковців. Сучасні учені (Л. Артемова, Г. Беленька, А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Поніманська та ін.) доходять висновку, що поза національною культурою українського народу, вивченням його історичного минулого, неможливо успішно розв'язати проблеми становлення

національної системи освіти, яка має сформу-вати як особистість українську дитину, на розуміння феномену якої вказувала у свій час С. Русова: „Українська дитина є не дуже експансивна, вона занадто вразлива й часто – густо ховається од інших своїми переживаннями...” [8, 187]. Педагог звертала увагу, що необхідно розуміти і враховувати цю особливість українських дітей: „До неї треба підходити з ласкою, повернути її до себе повагою до її індивідуальності, треба збудити її цікавість, тоді виявиться талановита вдача дитини й озветься її глибока чуливість” [8, 187]. Значно, що фундатор українського дошкілля вела мову про дітей початку ХХ сторіччя. Проведені нами дослідження засвідчують, що сучасні діти відрізняються від дітей попередніх сторіч своїм світобаченням, обізнаністю, комунікативністю на що необхідно зважати у процесі їхнього становлення сьогодні. Водночас, засадничою для нас є ідея про те, що у надбаннях народної етнопедагогіки є такі чинники впливу на дитину, які з позиції сучасної педагогіки мають лише пізнавальне значення або є архаїчними, консервативними, марновірними, навіть жорстокими, і не можуть бути використані сучасними педагогами. Деякі звичаї неприйнятні з погляду сучасності. Вони лише цікаві як історичний матеріал, який характеризує наївну віру сільської родини, що прагнула забезпечити майбутнє дитини, прогнозуючи їй гарне майбутнє. Вирішення цієї суперечності потребує перегляду та продуманого відбору засобів народної педагогіки у вихованні сучасної дитини-дошкільника. Особливо доцільно зясувати змістовий аспект надбань української етнопедагогіки щодо дитинознавства, фізичного, розумового, морально-трудоного та естетичного виховання дитини дошкільного віку, що є доцільними для використання в сучасних умовах родинного та суспільного виховання.

Відтак, історико-пізнавальна цінність народного дитинознавства полягає в тому, що народ розумів, що не можна урівнювати світ дорослих і дітей, що потрібно з повагою ставитися до дитячого життя як неповторного, особливо цінного для дитини дошкільного віку. Саме тому сьогодні держава модернізує дошкільну освіту і визначає її як один з най-

більших пріоритетів освітньої політики. Значно, засадами оновленого Базового компоненту дошкільної освіти виступили: визнання самоцінності дошкільного дитинства, його особливої ролі в розвитку особистості; збереження дитячої субкультури, створення сприятливих умов для формування особистісної зрілості дитини, її базових якостей, пріоритет повноцінного проживання дитиною сьогодні у порівнянні з підготовкою до майбутнього етапу життя; повага до дитини [2].

Ці наукові положення підтверджує і європейський досвід психолого-педагогічного супроводу дитини, допомога їй в інтеграції в суспільство, в соціум, в якому вона зростає. Зокрема, Олена Проскура, яка вивчала організацію педагогічного процесу у сучасному Песталоцці-Фребелівському Будинку у Берліні зазначає, що там педагог не той, хто вчить, а той, хто супроводжує. Він прагне бачити дитину та її родину в цілісному світі, де вона проживає, зі всіма її сильними та перспективними сторонами, які можна розвивати. Такий підхід дає певні настанови практиковим, які рекомендації щодо супроводу життя і виховання дитини від її народження і до школи будуть найоптимальнішими для певної родини [7, 9].

Отже, сучасна дошкільна освіта має будуватися на традиціях народної етнопедагогіки, кращому досвіду виховання малят в інших країнах, сучасних досягненнях наукової педагогічної думки. Також важливо поєднувати науково-дослідницькі завдання з інноваційною практикою родинного та суспільного виховання, адекватно реагувати на актуальні виклики часу, вимоги суспільства, що істотно впливає на забезпечення найкращих умов для становлення особистості.

Аналіз тенденцій становлення світу дитинства в минулому та сучасні концепції розвитку дитинства дозволяють сьогодні доцільно використовувати засоби народної педагогіки, адаптувати їх до сучасного педагогічного супроводу і створювати ефективні умови для становлення особистості дошкільника. Проте, все це потребує подальших теоретичних обґрунтувань та експериментальних підтверджень, що і є предметом наших подальших пошуків.

Список використаних джерел

1. Артемова Л. В. Соціалізація дитини в родині / Л. В. Артемова // Дошкільне виховання. — 2004. — № 3. — С. 3—5.
2. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) // Дошкільне виховання. — 2012. — № 7. — С. 4—19.
3. Грушевський Марко. Дитина в звичаях і віруваннях українського народу / Марко Грушевський. — К., 2001. — 96 с.
4. Малинка А. Родини й хрестини. (Матеріали собран. в м. Мрин Нежинского узда) / А. Малинка. — Киевская старина, 1898, т. 61.
5. Негребецький І. Підручник для русских женщин. О вихованню / І. Негребецький. — Л., 1888. — 95 с.
6. Онищук А. З народного життя гуцулів / А. Онищук. // Родини і хрестини та дитина до шостого року життя / Матеріали до української етнології. — Т. XV. — Львів, 1912.
7. Проскура О. Гуманістичні традиції будинку Песталоцці-Фребеля / Олена Проскура // Дошкільне виховання. — 2013. — № 6. — С. 7—9.
8. Русова С. Русова Софія. Дошкільне виховання / Софія Русова // Вибрані педагогічні твори: — К.: Освіта, 1996. — С. 34—185.
9. Стельмахович М. Г. Народне дитинознавство / М. Г. Стельмахович. — К.: Знання, УРСР, 1991. — 48 с.
10. Сявавко Е. І. Українська етнопедагогіка в її історичному розвитку / Е. І. Сявавко. — К.: Наукова думка. — 1974. — 152 с.
11. Українські приказки, прислів'я і таке інше / Спорудив М. Номис. — СпБ. С-Петербург, 1864. — 346 с.

References

1. Artemova, L.V. (2004). *Sotsializatsiya dytyny v rodyni. Doshkil'ne vykhovannya*, 3, 3—5.
2. Bazovyi komponent doshkil'noi osvity (nova redaktsiya) (2012). *Doshkil'ne vykhovannya*, 7, 4—19.
3. Hrushevs'kyi, M. (2001). *Dytyna v zvychaiakh i viruvannyakh ukrains'koho narodu*. Kyiv.
4. Malinka, A. (1898). *Rodyny i khrestyny*. Kyivskaya starina, Vol. 61.
5. Negrebets'kiy, I. (1888). *Pidruchnyk dlya russkikh zhenshchin. O vykhovannyu*. Lviv.
6. Onishchuk, A. (1912). *Z narodnoho zhittya gutsuliv*. In *Rodyny i khrestyny ta dytyna do shostogo roku zhittya*, Vol. XV. Lviv.
7. Proskura, O. (2013). *Humanistychni tradytsii budynku Pestalotstsi-Frebelya*. *Doshkil'ne vykhovannya*, 6, 7—9.
8. Rusova, S. (1996). *Doshkil'ne vykhovannya*. In *Vybrani pedahohichni tvory*. Kyiv: Osvita.
9. Stel'makhovich, M. G. (1991). *Narodne dytynoznavstvo*. Kyiv: Znannya.
10. Syavavko, Ye. I. (1974). *Ukrainska yetnopedagogika v ii istoricheskiy rozvitku*. Kyiv: Naukova dumka.
11. Nomis, M. (1864). *Ukrainski prykazky, prysliv'ya i take inshe*. S-Peterburg.

Рогальська Н. Особенности мира детства в украинской народной педагогике

В статье рассматриваются особенности мира детства с позиций прошлого и сегодняшнего. Автор представляет верования сельских жителей о значительности дошкольного детства, самобытности и особенностях развития детей в дошкольный период. Этот опыт передавался из поколения в поколение средствами устного народного творчества и может быть использован в современном сопровождении детства.

Ключевые слова: мир детства, ребенок, верования, представления, этнографы, сопровождение, воспитание, обучение детей.

Rogalska N. Features of the world of childhood in Ukrainian folk pedagogy

The article examines the features of the world of childhood from the positions of the past and today. The author presents the beliefs of rural residents about the importance of pre-school childhood, identity and features of children's development in the preschool period. This experience was transmitted from generation to generation through the means of oral folk art and can be used in the modern accompaniment of childhood.

Key words: world of childhood, child, beliefs, ideas, ethnographers, support, upbringing, education of children.

Стаття надійшла до редколегії 08.09.2017